

De monarchie als boegbeeld van de Britse natie

Janelle Moerman

In Groot-Britannië maakt de monarchie een moeilijke tijd door. Het Huis van Windsor trilt op zijn grondvesten. Prins Charles en Lady Di (van tafel en bed gescheiden) vechten via de media hun ruzies uit. De wereld geniet mee van de koninklijke 'soap-opera': verhalen over ontrouw, harteloosheid en zelfmoord liggen op straat. Aan het einde van het jaar 1992 sprak koningin Elizabeth na de brand op Windsor Castle van een rampjaar. Inmiddels kunnen we stellen dat de lucht sindsdien niet meer is opgeklaard. Het ene *annus horribilis* volgt op het andere. Het sprookje is ten dele verstoord, de prinsen en prinsessen blijken gewone mensen te zijn. De vraag hoelang de monarchie het nog vol zal houden lijkt legitiem.

De monarchie heeft een belangrijke rol gespeeld in de Britse samenleving. Zij was een symbool voor de Britse natie. De monarchie bood Schotten, Welshmen, (Noord-) Ieren en Engelsen vanaf het einde van de achttiende eeuw de mogelijkheid zich met de Britse natie te identificeren. In dit essay staan nationalisme en de Britse monarchie centraal. Er wordt onderzocht welke rol de monarchie heeft gespeeld bij het ontstaan of versterken van de Britse nationale identiteit. Waarom groeide juist de monarchie uit tot één van de belangrijkste nationale symbolen? Hoe heeft zij tot op heden haar bindende waarde kunnen behouden?

Nationalisme en nationale identiteit staan de laatste jaren volop in de belangstelling. In een tijd waarin ideologieën ineenstorten, lijkt het nationalisme juist te herleven. De afgelopen twintig jaar is er veel literatuur verschenen over het verschijnsel nationalisme. De visies van historici en sociaal-wetenschappers lopen daarbij sterk uiteen. Wetenschappers hanteren verschillende definities en ook over de periodisering is men het niet eens. Dit kan tot verwarring leiden. Wel zijn vrijwel alle wetenschappers het erover eens dat nationalisme een maaksel is dat in de loop van de tijd aan veranderingen onderhevig is. Nationalisme is niet statisch. Beschrijvingen van historisch gegroeide volkeren of naties op basis van objectieve en permanente karaktertrekken (als bloedverwantschap, taal en territorium) worden door de meeste wetenschappers afgewezen.¹

Nationalisme wordt vaak gekoppeld aan het streven van mensen met eenzelfde nationaal bewustzijn naar een natie-staat. De cultureel-antropoloog Ernest Gellner definieert het nationalisme als volgt: 'Nationalism is primarily a political principle which holds that the political and national unit should be congruent'.² Historicus Eric Hobsbawm hanteert Gellners definitie als uitgangspunt in zijn boek over naties en nationalisme.³ Gellner en Hobsbawm onderscheiden zich hiermee van andere wetenschappers, die het nationalisme en de natie vooral als een geestestoestand definiëren. Volgens Benedict Anderson zijn naties *Imagined Communities*: 'It is imagined because the

members of even the smallest nation will never know most of their fellow-members, meet them, or even hear of them, yet in the minds of each lives the image of their communion'.⁴

Een belangrijke troef van nationale bewegingen zijn symbolen, mythen en rituelen. Soms wordt er gebruik gemaakt van bestaande symbolen of instituties, 'proto-national bonds', om de onderlinge verbondenheid te bevestigen. Hobsbawm schrijft: 'In many parts of the world, states and national movements could mobilize certain variants of feelings of collective belonging which already existed and which could operate, as it were, potentially on the macro-political scale which could fit in with modern states and nations'. Hobsbawm geeft twee voorbeelden van 'proto-national bonds'. Allereerst noemt hij: 'supra-local forms of popular identification', ten tweede: 'the political bonds and vocabularies of select groups more directly linked to states and institutions, and which are capable of eventual generalization, extension and popularization'.⁵ Vaker worden er nieuwe tradities en mythen gecreëerd: 'Traditions which appear or claim to be old are often quite recent in origin and sometimes invented'.⁶ Symbolen zijn noodzakelijk om de al bestaande natie of het streven naar een natie-staat te legitimeren. Symbolen voorzien de natie van een historische, culturele of religieuze identiteit. Daarnaast bieden tastbare symbolen, zoals het vorstenhuis, het volkslied en de vlag, mensen de mogelijkheid zich met de natie te identificeren. Hobsbawm schrijft: 'The common people in a kingdom could identify themselves with country and people through the supreme ruler, king or tsar'. Iets verder schrijft hij: 'That there was a Tsar in Russia undoubtedly helped Russians to see themselves as something of a nation'.⁷ De monarchie heeft ook in Groot-Brittannië een belangrijke rol gespeeld. Zij kon uitgroeien tot hét symbool van de Britse natie.

De Britse historicus Linda Colley heeft een prachtig boek geschreven over het ontstaan en de ontwikkeling van de Britse nationale identiteit. Colley toont op overtuigende wijze aan dat de oorsprong van de Britse natie in de achttiende eeuw ligt.⁸ In 1707 gaf het Parlement van Westminster toestemming voor de 'Act of Union', waardoor Schotland bij Engeland en Wales werd gevoegd.⁹ Ondanks de grote verschillen in taal, cultuur en economische ontwikkeling ontstond er een gevoel van onderlinge verbondenheid. Colley benadrukt de bindende werking van het protestantisme, de verschillende oorlogen tegen het katholieke Frankrijk, de Britse koloniale bezittingen en de monarchie. Zij laat in *Britons. Forging the Nation 1707-1837* zien dat de Britse identiteit ten dele negatief gedefinieerd was. Schotten, Welshmen en Engelsen voelden zich Brit, omdat zij zich wilden onderscheiden van de katholieke Fransen en de niet-blanken in de koloniën.¹⁰ In *Britons* ontbreken uitvoerige theoretische verhandelingen over het nationalisme. Colley neemt het concept van Benedict Anderson, de natie als 'imagined community', over. Zolang de Britten (de Schotten, de Welshmen en de Engelsen) geloofden dat zij met elkaar de Britse natie vormden, was dat ook zo.¹¹ Zij verwerpt het idee dat naties historische fenomenen zijn, gekenmerkt door culturele en etnische homogeniteit. Volgens Colley was Groot-Brittannië een 'invented nation'.

Naast de Britse identiteit bleven ook lokale en regionale gevoelens van loyaliteit bestaan: 'because Great Britain was invented only in 1707, it was inevitably superimposed on much older allegiances.'¹²

Colley schrijft niet over radicale groeperingen, kritische intellectuelen en opstandige arbeiders die natievorming trachtten te voorkomen. Zij schenkt voornamelijk aandacht aan de loyale meerderheid, mannen en vrouwen die wel bereid waren te vechten voor de Britse natie. Aan de hand van schilderijen, toneelstukken, dagboeken, spotprenten, liedjes en preken worden hun patriottische gevoelens geanalyseerd.

Linda Colley beschrijft op een heldere wijze de factoren die ten grondslag liggen aan het Brits nationaal bewustzijn. Zij wijst allereerst op de oorlogen tegen de Fransen. Frankrijk was de grootste commerciële en imperiale vijand van de Britten. Gedurende de vele achttiende-eeuwse oorlogen waren grote aantallen Schotse, Engelse en Welsche vrijwilligers bereid het Britse koninkrijk tegen een Franse invasie te beschermen. Zij vreesden dat een geslaagde Franse inval dood en verderf zou brengen. Er bestond tevens een grote angst dat de Fransen de katholieke Stuarts opnieuw aan de macht zouden brengen. De Stuarts hadden hun toevlucht gezocht in het katholieke Frankrijk toen in 1714 de protestante George van Hannover gekroond werd tot koning van Groot-Brittannië. De toenemende invasiedruk van Revolutionair en Napoleonisch Frankrijk na 1793 noodzaakte de elite te vertrouwen op de loyaliteit van de gewone man. 'Subjects of all kinds had to become British'.¹³ In eerdere oorlogen had de overheid vooral gebruik gemaakt van vrijwilligers uit de hogere en middenklassen.

De Britten pakten dus niet alleen de wapens op omdat dat van bovenaf opgelegd werd, ook eigenbelang speelde een rol. De loyaliteit aan de Britse natie leverde concrete voordelen op, met andere woorden: 'patriotism paid'.¹⁴ Veel Britten waren op die manier verzekerd van werk en inkomen. Daarnaast bood het leger avontuur; het was een mogelijkheid om te ontsnappen aan de sleur van het alledaagse. Uit enquêtes van de Britse overheid blijkt dat vooral de Britten uit de verstedelijkte gebieden bereid waren zich in te zetten voor de verdediging van de Britse natie. De massale mobilisatie veranderde de ideeën van de gewone Britten over de natie en over zichzelf. In principe werden de soldaten in andere gebieden dan hun geboortestreek geplaatst en werd er weinig onderscheid gemaakt naar sociale klassen. Zij werden geconfronteerd 'with Britain as a whole'. De langdurige afwezigheid van de gemobiliseerde mannen bood vrouwen de mogelijkheid een actieve rol in de maatschappij te spelen. Vrouwen gingen zich bezighouden met de politiek en patriottische activiteiten. Zij lieten op eigen initiatief heroïsche standbeelden maken, verzorgden de kleding voor de militaire troepen, haalden geld op en schreven zich in bij vrijwilligerskorpussen. Na de eeuwwisseling werden veel vrouwen actief in hervormingsbewegingen en in de anti-slavernijbeweging.

De haat van de Britten ten aanzien van de Fransen kwam tot uiting in kunst en cultuur. In spotprenten, chauvinistische almanakken en liederen werden de Fransen afgeschilderd als tirannieke, hypocriet en katholiek. De

Britten zagen zichzelf als vrij, eerlijk en uitverkorenen van een 'protestantse' God. De protestantse Britten beschouwden Groot-Brittannië als een nieuw en beter Israël. Juist daarom keerden zij zich niet alleen tegen de katholieke dreiging vanuit Frankrijk, maar ook tegen de katholieke minderheid in Groot-Brittannië zelf. De katholieken werden beschouwd als potentiële bondgenoten van de Fransen. Zij waren, voornamelijk in de eerste helft van de achttiende eeuw, voorwerp van spot en uitsluiting. In preken en 'protestantse klassiekers' als *The Pilgrim's Progress* van John Bunyan en *The Book of Martyrs* van John Foxe werd deze minderheid verantwoordelijk gesteld voor allerlei onheil.¹⁵

Vervolgens beschrijft Colley de verschillende koloniale oorlogen die de Britten voerden gedurende de periode 1707-1837. Deze oorlogen leidden ertoe dat het Britse rijk in 1820 al ruim 200 miljoen mensen, ongeveer een kwart van de wereldpopulatie omvatte. De meest succesvolle oorlog was de Zevenjarige Oorlog (1756-1763), een oorlog tussen Groot-Brittannië en Pruisen enerzijds en Frankrijk, Oostenrijk en hun bondgenoten anderzijds. De Fransen werden gedwongen onder andere Canada en gebieden in Noord-Amerika en West-Indië aan de Britten af te staan. De koloniale oorlogen leidden tot grote veranderingen binnen de Britse samenleving en de koloniën. Nieuwe vormen van bestuur waren noodzakelijk om de uitgestrekte overzeese bezittingen te controleren. Vooral de Schotten wisten zich via de koloniale strijdkrachten op te werken. Zij verwierven in de overzeese bezittingen en in Londen functies die voorheen waren voorbehouden aan de Engelsen. Tegelijkertijd nam de elite uit Schotland haar intrek in statige panden in Londen. Dit bespoedigde de integratie van Schotten in Britse natie. De Schotse integratie werd echter niet meteen door iedereen met gejuich ontvangen. Na 1760 bestond er in Engeland gedurende een aantal jaren een sterk anti-Schots gevoel. John Wilkes, een Engelse radicaal, was de personificatie van het arrogante Engelse chauvinisme. De Whig-aanhanger Wilkes ageerde tegen de centralistische en militaristische politieke traditie van de Schotten. In 1763 schreef hij: 'The principal part of the Scottish nobility are tyrants and the whole of the common people are slaves'.¹⁶ Later gaf Wilkes de Schotten de schuld voor het uitbreken van de Amerikaanse Vrijheidsoorlog in 1776. Volgens Wilkes, die achter de eisen van de Amerikaanse kolonisten stond, had het autoritaire optreden van de Schotten geleid tot een escalatie van het conflict.

In 1774 hadden de dertien koloniën in Noord-Amerika zich aaneengesloten in hun verzet tegen het Britse moederland. Op 4 juli 1776 werd in het Congres van Afgevaardigden van de dertien koloniën de Onafhankelijkheidsverklaring voorgelezen en in 1781 werden de Britten bij Yorktown definitief verslagen. Het gevoelige verlies van de Amerikaanse koloniale bezittingen wierp de Britten terug op zichzelf. Het debâcle dwong de inmiddels flink uitgebreide politieke top tot een verandering in optreden en imago. De adel ging zich nadrukkelijker patriottisch gedragen. Dit was noodzakelijk om de vooraanstaande positie in de samenleving te behouden. De Engelse, Schotse en Welshe elite ruilde haar Italiaanse en Franse gewoonten en kleding in voor Britse cultuuruitingen. De elite gaf zich over aan 'fox-hunting', een typisch Britse sport en intern Brits toerisme werd een populair tijdverdrijf. Ook steeg

het aantal politiek-culturele genootschappen dat ten doel had de Britse kunst en handel te beschermen.

In de loop van de achttiende eeuw was een alliantie tot stand gekomen tussen de adel, die de politiek beheerste en de handeldrijvende bourgeoisie. Het traditionele onderlinge wantrouwen en de afgunst verdwenen. De adel en de kooplieden (die officieel geen toegang hadden tot de politiek) ontmoetten elkaar in politiek-culturele genootschappen. In gezelschappen zoals de 'Society for the encouragement of the Arts, Commerce and Manufacture in Great Britain' spraken zij over de opening en bescherming van nieuwe markten. Er werden afspraken gemaakt over het leveren van krediet, schepen en zeelieden. De oorlogsinspanningen en de handelspositie van Groot-Brittannië bevorderden de samenwerking tussen adel en handelaren en het gevoel van onderlinge Britse verbondenheid.

Ten slotte noemt Colley de monarchie die aan het einde van de achttiende eeuw de versterkte Britse nationale identiteit vorm en inhoud gaf. Zij begint haar beschrijving met George I. In 1714 werd George Lewis van Hannover tot koning van Groot-Brittannië gekroond. George I was naar Groot-Brittannië gehaald vanwege zijn protestantse geloofsovertuiging. Volgens Colley was George I: 'a German with only a smattering of the English language, a plain, middle-aged, uncharismatic man, with no great appeal except the essential one. He was Lutheran, not Catholic'.¹⁷ George I en zijn opvolger George II waren niet populair bij hun Britse onderdanen. Dat was niet verwonderlijk. De vorsten hadden geen charisma en toonden meer belangstelling voor hun geboorteplaats Hannover dan voor Wales en Schotland. Daarnaast namen de vorsten door de voortdurende dreiging van de in ballingschap verblijvende Stuarts, een defensieve houding aan en ontbrak het hen aan financiële middelen om hun stoffige imago wat op te vijzelen. De Britse vorsten woonden in verschillende (kleinere) residenties, in tegenstelling tot de vorsten in Frankrijk en Rusland, die wel konden beschikken over een groot paleis met een daarbij behorende hofcultuur. Ook de politieke activiteiten van de vorsten (zij waren fervente Whig-aanhangers) maakten hen niet geliefd.

Op 25 oktober 1760 trad George III aan. Hij volgde zijn vader Frederick Lewis op, die vrij jong stierf. Frederick had geprobeerd de monarchie een ander, meer Brits, aanzien te geven. Tijdens zijn korte regeerperiode nam hij afstand van de Whigs en koos vrienden met verschillende politieke achtergronden. Daarnaast probeerde Frederick een patriottische cultuur te kweken. Hij liet zich portretteren in huiselijke omstandigheden en maakte reizen door Groot-Brittannië. George III zette het werk van zijn vader voort. Hij wilde de monarchie tot focus maken van het Britse patriottisme en het cultureel nationalisme bevorderen. In 1768 stichtte de vorst de 'Royal Academy of Art'. De academie was zowel in financieel als in politiek opzicht afhankelijk van de kroon. De koning stelde tevens verschillende architecten aan die Londen een groots aanzien dienden te geven. Ook George III liet zich met zijn vrouw koningin Charlotte portretteren. De schilderijen werden door George gebruikt als middel om zich aan het volk te presenteren.

Pas na 1780 begon de populariteit van George III daadwerkelijk toe te nemen. De veranderingen gingen niet gepaard met een vergroting van de politieke invloed van de monarchie.¹⁸ In een aantal Europese landen, zoals in Pruisen, Oostenrijk, Zweden en Frankrijk, was dat wel het geval. De opleving van de monarchie werd voornamelijk veroorzaakt door de veranderingen die zich in de Britse maatschappij voltrokken en de wijze waarop de monarchie zich daaraan aanpaste. Al droegen ook de persoonlijke inspanningen van George III zeker bij aan de groeiende populariteit van het vorstenhuis.

Vooraf het verlies van de Amerikaanse koloniën deed de ster van de vorst stijgen. De monarchie, die na Frederick een politiek neutrale houding had aangenomen, werd nu voor haar houding beloond. Niet George III, maar Lord North, de voormalige minister-president, werd aangewezen als zondebok. North werd verantwoordelijk gesteld voor het Britse verlies terwijl George III werd uitgeroepen tot symbool van stabiliteit en Brits patriottisme.¹⁹ Een mislukte aanslag op de vorst in 1776 en zijn ziekte (George III leed aan aanvallen van krankzinnigheid) maakten hem tot voorwerp van gesprek en medelijden. George wekte sympathie op bij vrijwel alle Britten. Hij werd nu politiek ongevaarlijk geacht en dat bevorderde zijn populariteit. Daarnaast werd de vorst gewaardeerd om zijn zedige houding en zijn huiselijkheid. Dit sprak vooral mensen uit de middenklassen aan. Door de Franse Revolutie en de invasiedreiging van Napoleon groeide George III uit tot hét symbool van nationale eenheid.

De veranderingen in het imago van de vorst werden na 1780 al snel duidelijk. In de eerste helft van zijn regeerperiode werd George III vaak negatief afgebeeld op prenten, later kwam dat vrijwel niet meer voor. Tot 1781 was 'God save the King' slechts vier keer in het Londense theater te horen, in de twintig jaar daarna werd het wel negentig keer opgevoerd en tot volkslied gekozen.²⁰ Daarnaast werden er door het parlement meer financiële middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van koninklijke pracht en praal; Windsor Castle werd gerenoveerd, net als Buckingham House en er werd een nieuw paleis gebouwd in Kew (nabij Londen). De stijl en de symboliek stonden in het teken van de verering van de Britse natie. De uitstapjes van de zonen van George III naar verschillende delen van Groot-Brittannië en de vele schilderijen en andere afbeeldingen van de koninklijke familie boden het Britse volk de mogelijkheid nader kennis te maken met het vorstenhuis. De monarchie behield echter haar magie.

Er werden verschillende nationale feesten georganiseerd. In december 1797 vond op initiatief van George III een 'Royal Thanksgiving for military victories' plaats. In 1809 werd in het hele land op grootse wijze gevierd dat George 50 jaar op de troon zat. Het idee van nationale feestelijkheden hadden de Britten afgekeken van de Fransen. De Britten onderscheidden zich van hun aartsvijanden door de monarchie op een voetstuk te plaatsen. Niet alleen de vorst en de heersende elite waren betrokken bij de organisatie van de festiviteiten, ook het Britse volk (inclusief de katholieken) deed enthousiast mee. Na 1800 ging de pers in Groot-Brittannië een belangrijke rol spelen in de communicatie tussen de koning en het Britse volk. Er werd informatie verstrekt over

het vorstenhuis en de nationale vieringen. Daarnaast gaf men tips om de feestelijkheden nog beter te laten slagen en werd er reclame gemaakt voor 'koninklijke souvenirs'. De gemeentebesturen grepen de feestdagen aan om standbeelden te onthullen, gebouwen te openen of nieuwe gasverlichting in gebruik te nemen. In verschillende patriottische liedjes werden de Britse eenheid en de vorst verheerlijkt:

*A People, happy, great and free;
That People with one common voice,
From Thames' to Ganges' common shores rejoice,
In universal Jubilee.*²¹

*For under him we sit and crack,
In peace and unity compact,
Whist every nation's on the rack,
That does nae like our Geordie.*²²

Al in 1757 schreef polemist John Brown dat het Britse volk 'more ceremony, and a greater regard for forms and appearances' nodig had.²³ De nieuwe nadruk op spektakel en show en de verering van de Britse natie in de persoon van George III was dus een vrij logische stap. De verering van deze vorst was een uiting van de vrijheid van de Britse natie en diende als tegenwicht tegen Napoleon en het militair despotisme in Frankrijk.

George IV, die in 1821 op de Britse troon kwam, was echter minder geliefd dan zijn voorganger. Hij leefde in onmin met zijn vrouw Caroline en hield zich voornamelijk bezig met zijn minnaressen en architectuur. Het Britse volk had daar weinig waardering voor en sympathiseerde met zijn vrouw. De monarchie bleef echter focus van het Brits patriottisme.

Aan het einde van de negentiende eeuw steeg de populariteit van het vorstenhuis onder koningin Victoria tot een nieuw hoogtepunt. De succesvolle koloniale oorlogen, de imperiale grandeur en verschillende mythen en 'invented traditions' bevestigden de grootsheid en tegelijkertijd de eenvoud van de monarchie. Oude ceremonies werd nieuw leven ingeblazen en nieuwe mythen, die meestal ten onrechte als eeuwenoude tradities werden gepresenteerd, ontstonden.²⁴ In een artikel over de Victoriaanse monarchie ontkracht historicus David Cannadine de hardnekkige mythe dat Victoria en Albert de grondleggers waren van de moderne constitutionele monarchie en dat zij het toonbeeld waren van de 'modern happy family'.²⁵ Volgens Cannadine dienden de ceremoniële macht (en pracht) en 'invented traditions' te verhullen dat Victoria in politiek opzicht niets meer te vertellen had. Maar waarschijnlijk was haar sterk verminderde politieke invloed juist een belangrijke reden voor haar populariteit. Victoria zorgde door haar a-politieke opstelling voor continuïteit en saamhorigheid. Zij stond boven de partijen waardoor iedereen zich met haar kon identificeren.

De monarchie kon uitgroeien tot hét nationaal symbool omdat zij zich aanpaste aan de veranderingen in de Britse samenleving.²⁶ De monarchie werd

politiek neutraal, Brits en oncontroversieel. Zij voorzag de jonge natie en haar inwoners van tastbare rituelen en magie en zorgde voor een samenbindend element. Deze monarchie 'nieuwe stijl' bood Schotten, Welshmen en Engelsen, protestanten en katholieken, rijken en armen, de mogelijkheid zich met de nieuwe Britse natie te identificeren.

Ook nu nog is de Britse monarchie een belangrijk nationaal symbool. Elizabeth II neemt een prominente plaats in binnen het politieke, sociale en culturele leven. Hoe heeft de monarchie tot op heden haar bindende waarde kunnen behouden? Volgens Cannadine voorziet de monarchie in de behoefte aan magie en grootsheid: 'Modern societies still need myth and ritual. A monarch and his family supply it.'²⁷ Elizabeth II is in Europa, waarschijnlijk op de paus na, het staatshoofd dat het meest met pracht en praal omgeven is. De Britse monarchie verwijst naar de oude grandeur en de imperiale macht van Groot-Brittannië en de a-politieke opstelling van de monarchie zorgt ervoor dat zij boven de partijen kan blijven staan. De vorst blijft buiten de politieke twisten en kan daardoor bij iedereen geliefd zijn. De status van het koningshuis krijgt een soort religieuze legitimatie doordat de Britse vorsten naast staatshoofd ook 'Supreme Governor' ofwel Opperste Bestuurder van de 'Church of England' zijn. Ook het feit dat de leden van het koninklijk huis slechts 'gewone' stervelingen zijn, spreekt veel mensen aan. Dit was tevens de essentie van de omslag in het aanzien van de monarchie na 1780: 'At one and the same time, Britons were being invited to see their monarch as unique and as typical, as ritually splendid and remorselessly prosaic, as glorious and *gemütlich* both'.²⁸ Ten tijde van George IV identificeerden veel Britse vrouwen zich met koningin Caroline die problemen had met haar overspelige echtgenoot en met prinses Charlotte, de opstandige dochter van George IV en Caroline, die er op stond zelf haar huwelijkspartner uit te kiezen. Ook gniffelden veel Britten om de sexschandalen waarin de tweede zoon van George III, de Duke of York, betrokken was. Het kostte de monarchie later handen vol geld om de liefdesbrieven van de Duke, die door zijn ex-minnares waren uitgegeven, uit de handel te nemen.

In dit opzicht is er weinig veranderd. De Britten genieten van de koninklijke sexschandalen, waarin de Prins van Wales en Lady Di de hoofdrol spelen. Het gevaar is echter dat de monarchie te gewoon en te normaal aan het worden is. Door het optreden van de leden van de koninklijke familie wordt de mythe van de onbereikbare, mysterieuze monarchie ruw doorbroken. De afstand tussen vorst en volk, die noodzakelijk is om de magie van de monarchie in stand te houden, wordt door de Britse media teniet gedaan. Het gevolg is dat de steun van de Britten voor de (geldverslindende) monarchie nog nooit zo gering is geweest als nu. Wie gelooft er immers nog in het sprookje van de monarchie? Uit een enquête van het dagblad *The Guardian* begin januari 1995 bleek dat slechts eenderde van de ondervraagden gelooft dat de monarchie de komende vijftig jaar overleeft.²⁹

Veel van de factoren die volgens Linda Colley van invloed waren op de vorming van de Britse natie zijn inmiddels verdwenen. De Schotten, Welshmen en Engelsen zijn niet meer met elkaar verbonden door de strijd tegen een gemeenschappelijke vijand en de band gebaseerd op het protestantisme, is door de toenemende ontkerkelijking sterk verwaterd. Ook van het eens zo grote 'empire' is in werkelijkheid vrijwel niets meer over. De onafhankelijke ligging van de Britse natie, aan alle zijden omringd door de zee, is teniet gedaan door de nieuwe Kanaaltunnel, die Frankrijk en Engeland verbindt. Het lidmaatschap van de Europese Unie zal waarschijnlijk op den duur leiden tot het ontstaan van een nieuwe 'Europese identiteit'. Daarbij hebben de sterke Schotse Nationale Partij die strijdt voor zelfbestuur, en de problemen in Noord-Ierland het bestaan van Groot-Brittannië als eenheidsstaat in het geding gebracht. Zolang het vorstenhuis overleeft, zal de Britse eenheid echter wel blijven bestaan. De monarchie is immers het nationale symbool, het boegbeeld van de Britse natie!

Noten:

1. Zie ondermeer E.J. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality* (Cambridge 1990) en L. Greenfeld, *Nationalism. Five roads to modernity* (Cambridge 1992).
2. E. Gellner, *Nations and nationalism* (Oxford 1983) 1.
3. Zie Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, 9.
4. B. Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the origin and spread of nationalism* (Londen en New York 1991) 6.
5. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, 77.
6. E.J. Hobsbawm en T. Ranger, ed., *The invention of tradition* (Cambridge 1983) 1.
7. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, 74-76.
8. Linda Colley is niet de enige die Groot-Brittannië portretteert als een achttiende-eeuwse creatie. Gerald Newman komt in zijn boek *The rise of English nationalism 1740-1830* (Londen 1987) tot dezelfde conclusie.
9. L. Colley, *Britons. Forging the nation 1707-1837* (New Haven en Londen 1992) 11. Engeland en Wales vormden reeds vanaf 1536 een politieke unie.
10. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, 91; P. Sahlins, *Boundaries: The making of France and Spain in the Pyrenees* (Berkeley en Los Angeles 1989) 271. Hobsbawm schrijft hierover: 'There is no more effective way of bonding together the disparate sections of restless peoples than to unite them against outsiders'. Ook de Amerikaanse historicus Peter Sahlins onderkent bij het ontstaan van een nationale identiteit het onderscheid tussen 'us' en 'them': 'National identity, like ethnic or communal identity, is contingent and relational: it is defined by the social or territorial boundaries drawn to distinguish the collective self and its implicit negation, the other'.
11. Colley's perspectief sluit Ierland uit. Het katholieke Ierland werd in 1800 middels de Act of Union bij Groot-Brittannië gevoegd. Volgens Colley was de 'invention of Britishness' zo verbonden met protestantisme, de oorlogen met Frankrijk en de vererving van de overzeese bezittingen, dat Ierland nooit de mogelijkheid heeft gehad (en ook niet wenste) te integreren in de Britse natie.
12. Colley, *Britons*, 373.
13. *Ibidem*, 371.
14. *Ibidem*, 302.

Janelle Moerman

15. *Ibidem*, 25-29.
16. *Ibidem*, 116.
17. *Ibidem*, 46. In 1701 nam het conservatieve Britse parlement een wet aan waarin werd bepaald dat 'anyone who was Catholic or married to a Catholic was forever incapable to inherit, possess, or enjoy the crown and government of this realm'.
18. *Ibidem*, 207.
19. *Ibidem*, 212.
20. *Ibidem*, 209.
21. L. Colley, 'The apotheosis of George III: Loyalty, royalty and the British nation 1760-1820', *Past and Present* 102 (1984) 113.
22. Colley, *Britons*, 224.
23. Colley, 'The apotheosis of George III', 99.
24. D. Cannadine, 'The context, performance and meaning of ritual: The British monarchy and the 'invention of tradition', c. 1820-1977' in: E.J. Hobsbawm en T. Ranger, *The invention of tradition* (Cambridge 1983) 108. Volgens Cannadine was het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw in geheel Europa de bloeiperiode van de 'invented tradition'.
25. D. Cannadine, 'The last Hanoverian sovereign?: The Victorian monarchy in historical perspective, 1688-1988' in: A.L. Beier, D. Cannadine en J.M. Rosenheim ed., *The first modern society* (New York 1989) 146. Cannadine beschrijft in dit artikel de betekenis van verschillende koninklijke ceremonies en mythen en de veranderingen die zij in de loop der eeuwen ondergaan. Hij beschuldigt andere historici ervan de zorgvuldig gecreëerde mythen in stand te houden.
26. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, 84.
27. Cannadine, 'The context, performance and meaning of ritual', 102.
28. Colley, *Britons*, 232.
29. A. Joustra, 'Zonder magie geen monarchie', *Elsevier* 28 januari 1995, 13.